

УДК 37.01:745/749

<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2021-17-6>

Леонід Оршанський

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9197-2953>
e-mail: orshanski@i.ua

Галина Гром

аспірантка кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7666-3933>
e-mail: halligro@gmail.com

Володимир Ясеницький

аспірант кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8244-6971>
e-mail: z.yasenitska@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розкрито сутність і зміст педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва, його вплив на розвиток творчої особистості майбутніх учителів. Виокремлена система ознак народного декоративно-ужиткового мистецтва, яка характеризує його педагогічний потенціал: цілісність, етноцентричність, коммюнитарність (відкритість духовної єдності поколінь), самотність етнохудожньої форми, синтетичність, традиційність, регіональність, динамічна єдність традицій та інновацій тощо. Охарактеризовано функції педагогічного потенціалу: гносеологічну (набуття студентами глибоких

знань у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва, його регіональних традицій, ціннісно-сміслової сфери); аксіологічну (формування емоційно-ціннісного ставлення до народного декоративно-ужиткового мистецтва українців, толерантного ставлення до культур інших народів); регулятивно-нормативну (гармонізація і регулювання взаємовідносин членів певної етнічної групи, міжособистісних відносин в соціокультурному середовищі та з представниками інших етнічних спільнот); творчу (актуалізація художніх традицій, прийомів, засобів художньо-образної виразності в творчій художньо-трудовій діяльності майбутніх учителів).

Визначені основні умови актуалізації педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва у педагогічному закладі вищої освіти: 1) створення мистецько-освітнього простору, відкритого передовсім до регіональної народної культури, що передбачає взаємовплив освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти та музейного культурно-просвітницького середовища; 2) впровадження інтегрованої трирівневої програми підготовки вчителів у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва, що передбачає регіональний, національний і світовий контексти освоєння культурно-мистецьких цінностей; 3) застосування комплексної методики викладання фахових дисциплін, що передбачає роботу студентів із автентичними творами народної художньої творчості в умовах музейної культурно-просвітницького середовища.

Ключові слова: народне педагогічний потенціал, декоративно-ужиткове мистецтво, педагогічний заклад вищої освіти, майбутні вчителі.

Постановка проблеми. Загальною тенденцією сучасної педагогічної думки є визнання виняткової ролі творчих якостей особистості, від формування яких значною мірою залежить майбутнє молодого покоління й розвиток суспільства загалом. Трансформації, що відбуваються в економічній, технологічній, соціальній та інших сферах, пов'язані здебільшого з глобалізацією суспільних відносин, потужним впливом засобів масової інформації та цифрових технологій, розширенням і поглибленням міжкультурних зв'язків тощо. Ці зміни фіксуються в системах різних наукових галузей – психології, соціології, педагогіці, етнографії, економіці й ін. Між тим, у педагогічній науці актуалізується проблема ство-

рення ефективних умов і можливостей творчого розвитку студентської молоді, зокрема засобами різних видів мистецтва.

На нашу думку, сучасна освіта частково втратила свою основну функцію – розвиток культурної, творчої особистості зі сформованою системою високодуховних ціннісних орієнтацій. Водночас позитивним явищем є той факт, що в суспільстві почали визнаватися індивідуальні цілі особистості, унікальність кожної молодой людини, її право на творчість, стратегію особистісного розвитку, індивідуальну освітньо-професійну траєкторію та ін. Звідси стає очевидним, що система освіти сьогодні зорієнтована, з одного боку, на задоволення потреб суспільства і держави, а з іншого – на створення умов для успішної самореалізації диференційованих запитів і досягнення поставленої мети.

Відтак, зміна орієнтирів суспільного розвитку актуалізує вимоги до підготовки нового покоління сучасних педагогів. Незважаючи на перебування урбанізованого суспільства, за висловом Л. Костенко, «...в епіцентрі логіки і стресу, де все змішалось – рідне і чуже...», нині все ж спостерігається яскраво виражена тенденція включення педагогічної освіти у контекст культури в цілому і народної культури зокрема. У цьому сенсі І. Зязюн зазначав, що в умовах соціокультурної модернізації, гуманітаризації й етнізації освіти одним із нагальних завдань вищої педагогічної школи є творча самореалізація особистості майбутнього вчителя [3]. Тому нині особливою актуальністю набуває проблема творчого і професійного розвитку студента на основі педагогічного потенціалу української національної культури, зокрема народного декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ). Педагогічний потенціал цього виду мистецтва набуває серйозної ваги, виступаючи потужним засобом формування мотивації до пізнавальної діяльності та розширення соціокультурного простору для творчої самореалізації особистості.

Таким чином, дбаючи про збереження і розвиток народного ДУМ, педагогічний заклад вищої освіти формує у студентів почуття приналежності до рідного народу, зберігаючи тим самим духовні імперативи та моральні норми, вироблені попередніми поколіннями українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Проблемам теорії та історії народного ДУМ, становлення і розвитку художньо-педагогічної освіти, професійної підготовки учителів у зазначеній галузі прис-

вчені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Є. Антонович, С. Білевич, В. Бутенко, І. Гургула, Р. Захарчук-Чугай, М. Каган, Л. Корницька, А. де Моран, О. Отич, Г. Павлуцький, Г. Падалка, Г. Разумна, А. Руденченко, О. Рудницька, М. Селівачов, Г. Сотська, М. Станкевич, В. Титаренко, О. Шевнюк, О. Щолокова, В. Щербаківський та ін. Водночас слід наголосити, що на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти залишаються невизначеними проблеми використання педагогічного потенціалу народного ДУМ у професійній підготовці та творчому розвитку майбутніх учителів.

Мета статті – розкрити сутність і зміст педагогічного потенціалу народного декоративно-ужиткового мистецтва та виявити його вплив на розвиток творчої особистості та професійне становлення майбутнього учителя.

Виклад основного матеріалу. В умовах реалізації ідей і положень Нової української школи, в сучасній освітній системі спостерігається науковий інтерес до розвитку творчого начала особистості майбутнього вчителя. Одним із важливих аспектів професійної підготовки стає розвиток здатності студента до творчої самореалізації на основі отриманих культурологічних і мистецьких знань, набутих умінь і навичок у галузі народного ДУМ. Пошук педагогічних засобів актуалізації творчого потенціалу студентів ставить на чільне місце критерій етнокультурної доцільності мистецько-освітнього простору педагогічного вишу. Таким чином, єдність етнокультурного та мистецько-освітнього простору має стати необхідною умовою формування не просто вчителя, а й активної творчої особистості з високим рівнем національної самосвідомості та патріотичності. Про це свідчить і та обставина, що етнокультурний простір України, володіючи високим творчим потенціалом, живе і розвивається на основі культурних традицій і регіональних мистецьких особливостей народного ДУМ.

З'ясуємо сутність педагогічного потенціалу народного ДУМ в контексті виховання творчої особистості, оскільки проблема творчої самореалізації молоді є сьогодні однією з найактуальніших у педагогічній науці та практиці.

Щоб найбільш повно розкрити сутність педагогічного потенціалу народного ДУМ, звернемося до етимології цього поняття. «Потенціал» (від лат. *potentia* – сила, міць) як особистісне енергетичне начало було введено в обіг Аристотелем і вважалося найва-

жливішим в античному філософському вченні. В енциклопедичному словнику поняття «потенційність» розкривається як сила, могутність, дієвість [6]. У сучасному значенні під потенційністю розуміється притаманна життєвій субстанції тенденція, «яка за певних сприятливих умов досягає своєї мети» [2, с. 463]. У науковій літературі спостерігається використання різноманітних термінів одного синонімічного ряду: потенціал, потенції, потенційність, енергопотенціал тощо. Також широко вживається синонімічний термін «резерв» у значенні «ресурс», «потенціал», «можливість» [2]. В академічному тлумачному словнику української мови «потенціал» трактується як «сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері» [6].

Отже, потенціал – це джерела, можливості, засоби, запаси, ресурси, які можуть бути використані для досягнення поставленої мети [5]. Поняття «потенціал» як педагогічна категорія характеризується наявністю саме тих можливостей, засобів, умов, які мають освітньо-виховну спрямованість.

Зростаючий інтерес до вивчення педагогічних компонентів культури і прагнення вчених ефективно застосовувати для досягнення педагогічних цілей різні можливості та ресурси народної культури зумовили активне вивчення такого особливого феномена, як педагогічний потенціал мистецтва (В. Бутенко, І. Зязюн, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк та ін.). Педагогічний потенціал окремих культурних явищ, як-от: мова, традиція, фольклор, народне мистецтво тощо, представлений у широкому спектрі наукових досліджень (Є. Антонович, В. Бойчук, Г. Бучківська, М. Лещенко, Б. Неменський, О. Отич, Л. Савенкова, В. Титаренко, О. Фурса, А. Хворостов, Б. Юсов та ін.). У працях цих учених педагогічний потенціал мистецтва, зокрема й народного, розкривається як багатоплановий складний структурний феномен, у природі якого закладено єдність пізнавальних, виховних, розвивальних і комунікативних можливостей народу. У педагогічному процесі народне ДУМ створює ефективні умови для творчого розвитку особистості на основі образної моделі основних видів людської діяльності та народної художньої творчості.

Отже, під *педагогічним потенціалом народного декоративно-ужиткового мистецтва* нами розуміється синтетична система різних параметрів (норм, смислів, традиційних цінностей, худож-

ньо-образної виразності тощо) та сукупності духовних сил, властивих цьому виду мистецтва, дія яких актуалізується у спеціально створених умовах та за наявності певних чинників для досягнення поставлених педагогічних цілей.

Слід зазначити, що народна педагогіка завжди була і залишається важливою складовою педагогічної науки, яка ввїбрала в себе все найкраще з її досвіду та пропонує, зокрема, різні способи виховного впливу на особистість засобами народного ДУМ. Специфіка здійснення наступності народної культури, де етнокультурні традиції є визначальними, полягає в створенні етнокультурного середовища педагогічного закладу вищої освіти через «занурення» в культурні зв'язки, напрацьовані й закріплені багатовіковою історією суспільного розвитку. Важливо, щоб атмосфера різноманітних етнокультурних традицій оточувала майбутнього вчителя з перших днів перебування й упродовж усього періоду навчання у виші. При цьому народне ДУМ повинно представляти єдине ціле зі всією сукупністю духовно-матеріальних зв'язків молодій людині з навколишнім світом і бути нерозривно пов'язаним із усіма сторонами його пізнавальної і творчої діяльності. У цих умовах вплив на різні сфери свідомості студента відбувається природним шляхом, без нав'язування ззовні та здійснюється самою його життєдіяльністю.

Відтак, педагогічний досвід звернення до народного ДУМ на основі інтеграції різних видів художньої творчості та його імпровізації дозволяє студентам: по-перше, краще зрозуміти національне і загальнолюдське в культурі свого народу; по-друге, розвинути мистецьку та педагогічну спрямованість у певному виді народного ДУМ; по-третє, підвищити свій творчий потенціал і розвинути креативні здібності. Однак це відбуватиметься лише в єдності естетичних смаків, моральних позицій та пізнавально-творчої мотивації, які на основі розв'язання різних за складністю творчих завдань може привести в майбутньому до творчої самореалізації як в мистецтві, так і професійно-педагогічній діяльності.

У зв'язку з цим, на думку Г. Бучківської, процес підготовки майбутнього вчителя в контексті розвитку його здатності до творчої самореалізації стає більш ефективним, якщо: 1) педагогічний потенціал народного ДУМ розглядається як один із засобів формування світоглядних установок, збагачення особистісних творчих характеристик і якостей, а також професійних компетентостей,

пов'язаних із передачею творчого начала своїм вихованцям; 2) в зміст професійно-педагогічної освіти включено вивчення різних видів народного ДУМ в усьому розмаїтті їх функцій, технологій формоутворення і технік декорування; 3) процес освоєння народного ДУМ у межах його аксіологічного, художньо-творчого та методичного компонентів розглядається з позицій різнобічної художньо-практичної та педагогічної підготовки студентів; 4) система форм і методів педагогічного потенціалу народного ДУМ має на меті особистісне, професійне і художньо-творче становлення майбутнього вчителя та передбачає прилучення до різних видів художньої діяльності з подальшого розвитку традицій національної культури [1].

Окремо наголосимо на взаємозв'язку педагогічного закладу вищої освіти і різноманітних закладів культури в процесі розвитку здатності студента до творчої самореалізації. Цей зв'язок доцільний як в художньо-творчому, так і в культурно-просвітницькому аспектах, оскільки конкретні твори народного ДУМ здатні впливати на формування у студентів естетичних уподобань й уявлень про різні його види і сфери використання.

Певна відповідальність тут лежить на викладачах, педагогічна діяльність яких визначає ключовий характер мистецьких, культурологічних, етнографічних художньо-технологічних дисциплін, що розкривають зв'язок конкретного художнього ремесла з культурними традиціями українського народу. Звідси, важливою видається проблема обґрунтування змісту етнохудожньої підготовки майбутніх учителів, співвіднесення його з етнографією, мистецтвознавством і педагогікою, а також історико-культурними особливостями кожного окремого регіону України. При цьому важливо, щоб у педагогічних закладах вищої освіти впроваджувалися діяльнісно-активні форми оволодіння основами різних видів народного ДУМ. Необхідно відмовитися від однобічної орієнтації на уніфіковане вивчення лише академічного мистецтва і прагнути до пошуку шляхів прилучення студентів до різних видів і жанрів народної художньої культури.

Як показує практика, попит на предмети традиційних народних художніх промислів і ремесел часто «співіснує» з відсутністю елементарних знань у галузі народного ДУМ. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування у майбутніх учителів стійких уявлень про те, що традиційна вітчизняна культура не об-

межується в своєму значенні лише споживчою цінністю художнього виробу в колоритному чи композиційному виконанні, а є глибинним історичним і мистецьким підґрунтям побуту українського етносу. Тому формування у студентів здатності бачити і розуміти справжню красу народної творчості, вміння відрізнити її від сучасного кітчу вимагає певного досвіду спілкування зі справжніми зразками народної культури. Однак такий досвід сьогодні студенти часто не можуть набути самостійно, оскільки народна традиція в її автентичній формі практично витіснена з повсякденного життя. Саме тому такий пласт української культури, як народне ДУМ, потребує особливої підтримки, збереження і розвитку.

У цьому сенсі освітній процес у педагогічному закладі вищої освіти вимагає певної організації мистецько-освітнього простору, наповнення його духом творчості. Тут слід звернути увагу на університетське музейне середовище, яке, для прикладу, створене у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського завдяки зусиллям професора В. Бойчука та його колег і студентів. Важливими елементами такого мистецько-освітнього простору є художні виставки, вернісажі, майстер-класи тощо, де через зразки художньої творчості студентів і викладачів відтворюється культурна атмосфера, властива народній культурі певного регіону.

Педагогічний потенціал народного ДУМ полягає також у тому, що здійснюється взаємодія почуттів й емоцій студента в нерозривному зв'язку з його творчою діяльністю. Цей взаємозв'язок простежується, наприклад, при спостереженні обрядів і святкових дій в народній культурі, коли ті чи інші жанри народної художньої творчості, включаючи і декоративно-ужиткове мистецтво, складають органічну єдність цілісного культурного явища творчого характеру. При цьому чинниками емоційно-чуттєвого впливу на студента виступає не тільки духовна складова художньої творчості, а й предметно-матеріальна атрибутика (одяг, начиння, меблі, реманент тощо). Усе це, власне, і сприяє більш вільному входженню студента до атмосфери творчого дійства, наприклад, у процесі виконання творчих художньо-проектних робіт або участі у народному обряді, святі тощо. Тим самим створюються передумови для розкріпачення творчого потенціалу студента на основі особистого інтересу та здібностей.

Під реалізацією педагогічного потенціалу народного ДУМ ми розуміємо використання можливостей, засобів і ресурсів української народної культури у мистецько-освітньому середовищі педагогічного закладу вищої освіти, відтворення традиційних цінностей, норм і смислів майбутніми вчителями у процесі творчої художньо-трудої діяльності. З іншого боку, конкретне мистецько-освітнє середовище вносить корективи та надає додаткові можливості, умови, правила і норми у вигляді окремих принципів функціонування освітнього простору педагогічного закладу вищої освіти. Відомо, що творча, продуктивно-перетворювальна діяльність зумовлює здатність особистості до саморозвитку, самовдосконалення [4]. У цьому сенсі творча діяльність є процесом і результатом самовдосконалення особистості. Реалізація педагогічного потенціалу народного ДУМ в освітньому процесі дозволить запуснути ті особистісні механізми, які будуть ефективними рушіями процесів творчого саморозвитку майбутнього вчителя.

Педагогічний потенціал народного ДУМ є системно організованим феноменом, у структурі якого виділяються такі компоненти: 1) навчальний – забезпечує набуття студентами глибоких систематизованих знань у царині національної культури українців, зокрема народного декоративно-ужиткового мистецтва; формування умінь, навичок і компетентностей, необхідних для творчої художньо-трудої діяльності; 2) розвивальний – забезпечує ефективне вдосконалення різних сфер діяльності, зокрема й творчої, а також індивідуальних якостей особистості; 3) виховний – забезпечує формування у студентів духовно-моральних, вольових якостей; дбайливого і шанобливого ставлення до навколишньої дійсності, вітчизняної і світової культурної спадщини, моральних переконань, патріотичних почуттів, національної самосвідомості та самоідентичності; 4) ціннісно-нормативний – забезпечує формування широкого світогляду, ціннісних орієнтацій та ставлення до явищ і предметів дійсності, національної культурної спадщини; моделей поведінки в суспільстві та мультикультурному просторі; уможливорює процес інтеріоризації етнокультурних цінностей майбутнім учителем як стрижневих утворень загальнолюдської системи цінностей.

Основний зміст виокремлених нами компонентів відбувається за рахунок сутнісних характеристик національної культури українців, які проявляються у функціях педагогічного потенціалу на-

родного ДУМ: 1) гносеологічній (набуття студентами глибоких знань в галузі народного ДУМ, його регіональних традицій, ціннісно-сміслової сфери тощо); 2) аксіологічній (формування емоційно-ціннісного ставлення до народного ДУМ українців, а також толерантного ставлення до культур інших народів); 3) регулятивно-нормативній (гармонізація і регулювання взаємовідносин членів певної етнічної групи, міжособистісних відносин в соціокультурному середовищі та з представниками інших етнічних спільнот); 4) творчій (актуалізація художніх традицій, прийомів, засобів художньо-образної виразності в творчій художньо-трудовай діяльності).

Звісно, для реалізації цих функцій необхідно створити певну творчу базу й умови, де б студенти відчували себе митцями, що реалізують власні ідеї та проекти. Цьому, зокрема, можуть сприяти такі методичні поради:

- викладачеві необхідно уникати суто оповідального способу передачі нових знань (вкрай важливою є візуальна складова методики навчання народному ДУМ);
- більшість занять мають вибудовуватися за алгоритмом: «відчути образ – усвідомити його сенс – виявити своє ставлення до нього»;
- заняття проводити в комбінованій конфігурації, яка передбачає поєднання індивідуальних, групових і колективних форм творчої діяльності (художньо-проектної, технологічної, репрезентаційної тощо);
- визнати важливість включення в організаційну структуру заняття елементів евристичної дискусії, диспуту, полеміки, особливо при аналізі художніх проєктів майбутніх декоративно-ужиткових виробів;
- культивувати цілісне уявлення про художню образність народного ДУМ, яке складається на основі комплексного впливу різних його видів, а також інших жанрів народної творчості.

Слід зазначити, що педагогічний потенціал народного ДУМ, що відображає, в широкому сенсі, заняття творчістю, розвиває у студентів індивідуальність і самобутнє бачення світу речей, спонукає до творчої самореалізації. Хоча зрозуміло, що обсяг освоенного студентами культурологічного і художньо-мистецького матеріалу та діапазон проявів їх творчого потенціалу в них буде різ-

ним. А оскільки не існує студентів з однаковим характером, здібностями, вправністю і результативністю навчання, то в цьому випадку на допомогу приходять творчі ситуації проблемного характеру, які на заняттях народним ДУМ можуть служити свого роду діагностичними імперативами.

Однак у процесі розвитку творчих здібностей, набуття студентами навичок в тому чи іншому виді народного ДУМ, вектор навчання передовсім є зорієнтованим на формування інструментальних компонентів інтелекту та художньо-трудова дій. Ця думка підкріплюється тим, що у процесі навчання у педагогічному закладі вищої освіти навчально-творчі завдання часом не дають змоги студентам використовувати власні художні образи для творчого самовираження й актуалізації накопиченого досвіду у вигляді зорових вражень, чуттєвих переживань, асоціацій та уявлень. Водночас вони, як способи художнього вираження, можуть створюватися лише у процесі розвитку художнього та творчого ставлення до навколишньої дійсності. Результатом цього згодом стає відкриття нових сторін і граней цієї дійсності, які перетворюються надалі в художню реальність. Тому важливо, щоб в мистецько-освітньому просторі вишу панував такий смисловий алгоритм: особистісне ставлення до навколишньої дійсності – виявлення художніх якостей цієї дійсності – перетворення її в художню реальність. Це може стати, на наше переконання, ключем у пошуку способів самореалізації творчої особистості. Крім оволодіння професійними навичками і певною академічною грамотністю, у виші необхідно створити можливості для формування у студентів образного мислення й умінь «бачити» та критично аналізувати художню реальність.

Таким чином, виходячи з сказаного вище, педагогічний потенціал народного ДУМ є важливим чинником розвитку здатності студентів до творчої самореалізації, під яким розуміємо педагогічний ресурс, пов'язаний з ціннісними, світоглядними, художньо-естетичними та виховними засобами, котрими володіють народні образи декоративно-ужиткового мистецтва як поліфункціонально-го явища національної художньої культури.

Педагогічний потенціал народного ДУМ в розвитку здатності студентів до творчої самореалізації може бути використаний за активного сприяння викладача, який покликаний не лише дидактично грамотно управляти перебігом творчого процесу, а й скоро-

увати діяльність в потрібне русло залежно від тих завдань, які перед ними поставлені. Більше того, викладачеві необхідно забезпечити творчу обстановку, котра сприяє встановленню емоційної атмосфери при роботі над художнім проектом виробу, та опосередковано допомагати студентам в організації діяльності, пов'язаної, зокрема, з вивчення особливостей технологій виготовлення і технік оздоблення декоративно-ужиткових виробів, створенням орнаментальної композиції, підборі гармонійної кольорової гами тощо.

Створювана викладачем емоційно-психологічна атмосфера, в якій виявляються особистісні якості студента, його емоції, переживання, а також індивідуальні психологічні й фізіологічні особливості, істотно впливає на розвиток творчої самореалізації студентів і на кінцевий результат – творчий продукт.

При цьому, який би вид народного ДУМ не вивчався, теоретичні знання, яких студенти набувають на цих заняттях, є вихідною базою для глибокого розуміння законів і принципів створення форм, композицій, орнаментів. Ці ж теоретичні знання дають змогу студентам грамотно аналізувати естетичну та художню цінність творів народного ДУМ, проникати в сутність гармонійної композиційної побудови орнаментів, підбору кольорової гами. Також важливо зазначити, що систематичність і послідовність у розвитку творчої самореалізації виражаються в поступово зростаючій самостійності студентів, яку вони демонструють у процесі роботи над тим чи іншим художнім проектом і зниженні ролі викладача в управлінні творчим процесом.

Нами виокремлено принципи актуалізації потенціалу народного ДУМ в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти: 1) творчої причетності (активне, творче переживання краси навколишнього світу); 2) поєднання сучасних наукових підходів з досвідом народної педагогіки; 3) духовного осягнення традиції й опертя на її найбільш життєздатні форми; 4) спілкування з автентичними творами народного мистецтва; 5) діалогічності та ін. Реалізація цих принципів передбачає використання культурологічного, поліхудожнього, генетичного, інтегративного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, антропологічного й інших підходів, педагогічні засоби актуалізації яких в регіональному етнопросторі сприяють залученню майбутнього вчителя до національної культурної спадщини як до «живої» творчості українців.

Необхідними умовами актуалізації педагогічного потенціалу народного ДУМ є: 1) створення мистецько-освітнього простору, відкритого передовсім до регіональної народної культури, що передбачає взаємовплив освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти та музейного культурно-просвітницького середовища; 2) впровадження інтегрованої тривірневої програми підготовки вчителів у галузі народного ДУМ, що передбачає регіональний, національний і світовий контексти освоєння культурних цінностей; 3) застосування комплексної методики викладання фахових дисциплін, що передбачає роботу студентів із автентичними творами народної художньої творчості в умовах музейного середовища. Крім того, актуалізація зв'язку педагогічного процесу з народним ДУМ передбачає виділення системи ознак, що характеризують його педагогічний потенціал: цілісність, етноцентричність, самобутність етнохудожньої форми, синтетичність, традиційність, регіональність, динамічна єдність традицій та інновацій тощо.

Як свідчить практика, педагогічний потенціал народного ДУМ у розвитку здатності студентів до творчої самореалізації не передбачає обов'язкового отримання заздалегідь прогнозованого результату, а допомагає формувати певні компоненти творчої особистості, включаючи самореалізацію, саморозвиток, творчі здібності. Це своєю чергою сприяє формуванню позитивної мотивації до творчої діяльності, коли усвідомлений пошук певного рішення приносить студентам особливе емоційне задоволення. Саме на цій основі у них виникає потреба в пошуку таких умов, які б дозволяли проявити свої творчі здібності. У цьому, на наш погляд, полягає педагогічний потенціал народного ДУМ в розвитку здатності студентів до творчої самореалізації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз теорії і практики освітніх можливостей та педагогічного потенціалу народного ДУМ показує, що їх використання є важливою умовою фахової підготовки майбутніх учителів. Відтак, сьогодні народне ДУМ має посісти чільне місце у формуванні культурного, освіченого та творчого вчителя нового покоління. Завдяки автентичному матеріалу народної художньої творчості майбутні педагоги повинні впродовж усього періоду навчання у вищій освіті освоювати колоритну мистецьку мову українського народу, його традиції та звичаї, усвідомлювати пов'язані з ними духовно-

моральні цінності, а головне – знаходити себе у творчій насназі й самореалізації.

Подальшого вивчення потребують проблеми, пов'язані з обґрунтуванням впливу культурно-освітнього середовища на формування якостей творчої особистості, розроблення науково-методичного супроводу фахової підготовки майбутніх учителів із різних видів народного ДУМ тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бучківська Г. В. *Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва*: автореф. дис.... д-ра пед. наук. 13.00.04. Тернопіль, 2019. 39 с.

2. Губский Е. Ф., Кораблева Г. Б. *Краткая философская энциклопедия*. Москва: Прогресс, 1994. 574 с.

3. Зязюн І. А. Культура в контексті політики та освіти. *Мистецтво та освіта*. 1998. №2. С. 4–5.

4. Отич О. М. *Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання*. Полтава: ІнтерГрафіка, 2005. 227 с.

6. *Потенціал. Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/potencial> (дата звернення 12 березня 2021 р.).

5. *Словник базових понять з курсу «Педагогіка»*: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.

6. *Філософський енциклопедичний словник*. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Orshanskyi L., Halyna H., Yasenitskyi V.

PEDAGOGICAL POTENTIAL OF THE FOLK DECORATIVE AND APPLIED ART

Abstract. *The article reveals the essence and content of the pedagogical potential of the folk decorative and applied arts, its influence on the development of the creative personality of the future teachers. It singles out the system of features of the folk decorative and applied art,*

which characterizes its pedagogical potential: integrity, ethnocentrism, communitarianism (openness of spiritual unity of generations), originality of ethno-artistic form, syntheticity, traditionality, regionality, dynamic unity of traditions and innovations, etc. The authors also characterize functions of pedagogical potential: epistemological (acquisition by students of deep knowledge in the field of national decorative and applied art, its regional traditions, value and semantic sphere); axiological (formation of emotional and value attitude to the folk decorative and applied art of Ukrainians, tolerant attitude to the cultures of other nations); regulatory and normative (harmonization and regulation of relations between members of a certain ethnic group, interpersonal relations in the socio-cultural environment and with representatives of other ethnic communities); creative (actualization of artistic traditions, techniques, means of artistic expression in the creative artistic and labor activities of future teachers).

The article determines main conditions for developing the pedagogical potential of the folk decorative and applied arts at a pedagogical university: 1) creation of artistic and educational space open primarily to the regional folk culture, which provides for the interaction of educational environment of pedagogical institution of higher education and museum cultural and educational environment; 2) introduction of an integrated three-level program of teacher training in the field of the folk decorative and applied arts, which provides for regional, national and world contexts for the development of cultural and artistic values; 3) application of a complex method of teaching professional disciplines, which involves the work of students with authentic works of folk art in a museum cultural and educational environment.

Key words: folk pedagogical potential, decorative and applied arts, pedagogical institution of higher education, future teachers.

REFERENCES

1. Buchkivs`ka G.V. Systema profesijnoyi pidgotovky majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv na zasadax narodnogo dekorativno-uzhytkovogo mystecztva: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk. 13.00.04. Ternopil`, 2019. 39 s.
2. Gubskij E.F., Korableva G.B. Kratkaya fylosofskaya encyklopedyya. Moskva: Progress, 1994. 574 s.

3. Zyazyun I.A. Kul`tura v konteksti polityky ta osvity. Mystecztvo ta osvita. 1998. #2. S. 4–5.

4. Otych O.M. Mystecztvo u zmisti profesijnoyi pidgotovky majbutn`ogo pedagoga profesijnogo navchannya. Poltava: InterGrafika, 2005. 227 s.

5. Potencial. Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrayins`koyi movy. URL: <http://sum.in.ua/s/potencia>

6. Slovnyk bazovyx ponyat` z kursu «Pedagogika»: navchalnyj posibnyk dlya studentiv vyshhyx navchal`nyx zakladiv: vyd. 2-ge, dop. i pererob. / ukl. O.Ye. Antonova. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka, 2014. 100 s.

7. Filososfs`kyj encyklopedychnyj slovnyk / golov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys, 2002. 742 s.

Дата подання рукопису: 18 березня 2021 р.

Дата прийняття до друку: 13 травня 2021 р.